

Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
Művészeti Intézet Ének-zene Tanszék

TDK-dolgozat

**Zenei anyanyelvünk az általános iskolai ének-zene órán –
Hogyan és miért tanítsunk komplex népi kultúrát?**

Témavezető:

Dr. Asztalos Andrea PhD
tanszékvezető főiskolai docens

Szerző:

Tanácsné Vilmos Etelka
Magyar nyelv és irodalom - ének-zene osztatlan tanárszak

Szeged

2024.

Tartalom

Bevezetés	3
1. Szakirodalmi áttekintés	4
1.1 Társadalmi változások tükrében a néphagyomány	4
1.2 Oktatás és néphagyomány	7
2. Kutatási kérdések	15
Kutatási módszerek, minta	16
3. A kutatás eredményei	16
3.1 Az első évfolyamban végzett kutatás eredményei	16
3.2 Az első évfolyamos párhuzamos osztállyal végzett tanítási óra eredményei	21
3.3 A második évfolyamban végzett kutatás eredményei	23
4. Összegejtött segédanyagok a kultúraátadó szemlélethez	29
5. Konklúziók és a kutatás folytatásának irányai	32
Ábrák jegyzéke	34
Felhasznált szakirodalom	35
Mellékletek	36
Tanmenetek	36

Bevezetés

Szerencsés nemzetnek mondhatjuk magunkat, hiszen a mi országunkban másokkal összehasonlítva még éppen időben, szinte az utolsó pillanatban ismertük fel a parasztság kultúrájának megismételhetetlen értékeit. Vikár Béla, Bartók Béla, Kodály Zoltán és még számos neves etnográfus, zenekutató végzett olyan egyedülálló munkát, amelynek köszönhetően egyedülálló gazdagságban sikerült megőrizni saját népi kultúránkat. Azóta számos tanulmány, kutatómunka született és születik a néphagyományok gyakorlásának jótékony hatásáról, iskolai keretek között alkalmazva annak szerteágazó fejlesztő tulajdonságáról. A XX. század első évtizedeiben még egyáltalán nem volt magától értetődő, hogy a magyar népi kultúrát, különösen a magyar népdalokat be kellene építeni az iskolai tananyagba. Bartók Béla és Kodály Zoltán gyűjtőmunkájának kezdetén csupán halványan körvonalazódott ennek az igénye és jelentősége. Kodály Zoltán 1929-ben fogalmazta meg, hogy a magyar népdalt az anyanyelvünkhöz hasonlóan már a bölcsőtől kezdve kellene elsajátítanunk (Szőnyi 1984).

Gyerekkorom óta különösen fontos számomra a népi kultúra, különösképpen a népzene és a népi ének. Már általános iskolásként zavart, hogy az ének-zene órákon tanított népdalok gyakran idegennek és élettelennek tűntek. Az elmúlt két évben azzal foglalkoztam, hogy miként lehetne a közoktatás keretein belül a gyerekekhez eljuttatni mindezt, hogy a valódi, élő hagyományörzés minden tanuló életének része legyen, hiszen amennyiben nem iratkozik be iskolán kívüli néphagyományhoz köthető elfoglaltságra, saját népi örökségével nincs tere a találkozásnak. Kézenfekvő megoldásnak tűnt számomra az elejétől fogva, hogy az ének-zene tantárgy nagymértékű népzenei érintettségében keressem a lehetséges megoldást. Mivel főként alsótagozatban a kötelező tananyag túlnyomó része népdalokból áll, így a hagyományos népi kultúra további elemeivel kibővítve a komplex népi kultúra átadásának lehetőségét látom benne. Célom, hogy megoldásokat találjak, amelyek az ének-zene órákon belül is segítenék a tanulókat abban, hogy közelebb kerüljenek kulturális gyökereikhez.

Jelen dolgozatban azt szeretném bemutatni, hogy a korábban általam felkutatott elméleti háttértudást hogyan ültettem át a gyakorlatba, és próbáltam meg az ének-zene óra keretei között megvalósítani a néphagyományok élővé tételét.

1. Szakirodalmi áttekintés

Nemzeti kultúránk legfontosabb és legnagyobb múltú elemei elsősorban a magyar néphagyományban találhatók. A hagyományos paraszti társadalomban nem volt szükség külön tanításra a népdalok, néptáncok vagy különféle kézműves technikák elsajátításához, mivel a gyermekek ezeket főként utánzással, a testvéreiktől, szüleiktől és nagyszüleiktől sajátították el, így nevelődtek bele a hagyományokba. A belenevelődés természetesen vidékektől függően eltérő módon zajlott, mivel a különböző táji, természeti és életmódbeli körülmények befolyásolták, hogyan alakultak a helyi közösségek élete. Ezért különösen fontos, hogy az iskolai oktatásban kiemelt szerepet kapjanak a hagyományok, különösen a helyi értékek feltárása és ápolása (Tátrai – Karácsony 1997). A falu közösségi életéhez és kultúrájához való kapcsolódás mindig a családon keresztül valósult meg: itt sajátította el a gyermek az anyanyelvet, a népi költészet formáit, a mindennapi és ünnepi szokásokat, valamint a tárgyi kultúrát. A gyermekek társadalmi beilleszkedését elősegítette, hogy részt vettek az életkoruknak megfelelő gyermekcsoportokban, amelyek a közösség szerves részét képezték. A közös játékok révén öröklődtek a gyermekfolklór hagyományai: a dalokat egymásnak adták, a játékokat és szokásokat egymástól tanulták meg. A játék nem csupán szórakozás volt, hanem segítette a gyermekeket az életre való felkészülésben, művészi képességeik fejlesztésében és a társadalomba való beilleszkedésükben. A hagyományos tudás és szokások, amelyekben a falu közössége egységként élte meg tárgyi és szellemi kultúráját, ma már eltűnőben vannak, és sok helyen teljesen megszűntek. Ezért mindenkinek, aki az oktatás és nevelés területén részt vesz a nemzeti kultúra terjesztésében, fontos feladata lett a néphagyományok megőrzése és továbbadása (Tátrai – Karácsony 1997).

1.1 Társadalmi változások tükrében a néphagyomány

Kodály Zoltán meghatározó koncepciója szerint az ének-zene oktatásban minden iskolás diáknak találkoznia kellene a néphagyományokkal, és ideális esetben ez mind a mai napig így történik. A táncházmozgalmak elindulása, valamint az archív hang- és videófelvételek gondozása és bővítése révén széles körben törekedtek arra, hogy a magyar emberek számára a néphagyományok ismerete és megélése természetessé váljon. Mindezek ellenére a mai társadalomban a magyar népi kultúrát gyakran távolságtartással szemléljük, melyet sokszor pontatlan sztereotípiák, félreértések, valamint a tájékozatlanság és ellenérzések jellemeznek.

A problémák gyökere a XIX. század elejére nyúlik vissza. Az azóta eltelt évszázadok politikai és társadalmi változásai tovább erősítették ezt a folyamatot (Kodály, 1930). A magyar köznemesség a német zenei világ hatása alá került, miközben az uralkodói réteg szándékosan elnyomta a nemzeti kultúrát. A nemzeti hagyományok megőrzése így a népi rétegek és a kispolgárság feladata maradt. A XX. század elejére azonban a magyar néphagyomány szinte teljesen eltűnt a mindennapokból. Az új zenei stílusok megjelenése mellett a magyarság kulturális élete alapvető feltételektől fosztatott meg. Kodály úgy vélte, hogy a magyar zenei fejlődés nem rendelkezett biztos alapokkal: „túl korán érkezett” az opera és a Zeneakadémia, így a magyar elit és a tömegek között zenei értelemben is mély szakadék alakult ki. Bár a zenei műveltség fejlődött, az idegen hatások uralták a teret. A magyar zenét gyakran szembeállították a klasszikus zenével, és a két oldal között nem alakult ki párbeszéd. Kodály Zoltán szerint a helyzet javításának kulcsa a nevelésben rejlik. Ahogy ő fogalmazott: „a zeneileg művelteket magyarabbá, a magyarságot zeneileg műveltebbé tenni” (Kodály, 1974: 199). Az elmúlt évtizedek során a népi kultúra megőrzését a népművészettel és néphagyománnyal foglalkozó szakértők is támogatták, ám az alapvető konfliktus nem szűnt meg, csupán átalakult. A cél ma az lenne, hogy a néphagyományok és a klasszikus zene között ne húzódjon éles határ. Az énekzenét oktató tanárok számára is fontos, hogy a nézetkülönbségek ne osszák meg őket, hanem közös konszenzus alapján törekedjenek a hagyományok továbbadására. Ezáltal a diákok műveltsége és érdeklődése egyaránt gazdagodhatna mind a népzene, mind a klasszikus zene irányában.

A társadalmi és politikai változások a közoktatás szerkezetére és tartalmára is jelentős hatást gyakoroltak. Míg korábban egységes állami iskolákban zajlott az oktatás, az idők során megjelentek az egyházi, magán, alapítványi és kisebbségi iskolák, valamint különböző tagozódások is. Ennek eredményeképpen az iskolarendszer mind vertikálisan, mind horizontálisan átalakult (L. Nagy, 1996). Az oktatás közös tartalmainak meghatározása érdekében sorra készültek új Nemzeti Alaptantervek, amelyek az egységes irányelveket hivatottak biztosítani. Kodály Zoltán azonban már a saját korában is hangsúlyozta, hogy a tananyag osztályokra bontása nem feltétlenül jelenti azt, hogy minden körülmények között szigorúan ragaszkodni kell hozzá. A mai oktatási rendszerben ennél is szélesebb koncepciókhoz kell alkalmazkodni, amelyek az egyre differenciáltabb oktatási környezetet célozzák. Ennek ellenére az alapvető szemléletmód nem változott: a zenetanítás fókusza nem pusztán a zenei ismeretek átadása, hanem maga a zene és a zenélés élményszerű megtanítása kell, hogy legyen (L. Nagy, 1996).

Kodály Zoltán gyakran hivatkozott a "zenei anyanyelvünkre," amely az ő korában még szerves része volt a közösségekre épülő társadalomnak. A hatvanas évekig a közösségek meghatározó társadalomformáló szereppel bírtak, és az idősebb generációk saját maguk örökítették át tudásukat az újabb nemzedékekre, mivel audiovizuális technológia híján ez volt az egyetlen útja az ismeretek továbbadásának. Ez a természetes és organikus kultúraátadás mára jelentős veszélybe került: a közösségi hagyományok sorra eltűnnek, helyüket pedig a digitális kultúra vette át (Agócs 2017). A locsolkodás, a betlehemezés vagy a kiszehajtás például egyre inkább kiveszőben van, miközben a hatvanas évek óta eltelt évtizedek során a közösségek széthullottak, és az emberek életének nagy része a négy fal között, képernyők előtt telik. Egy másik probléma, amelyet Agócs Gergely hangsúlyoz, az, hogy a modern ember képtelen a csend megélésére. A zenei élmények ma már egyetlen gombnyomással elérhetők, de ez a könnyű hozzáférés megfoszt minket attól az inspiráló csöndtől, amely az énekléshez szükséges belső készletet kiválthatná. A népdalok nem pusztán dallamok: az éneklés során élethelyzeteket, érzelmeket, tanulságokat fogalmaznak meg, amelyek akár gyógyító hatással is bírhatnak. Az állandó háttérzaj – legyen az egy buszon, bevásárlóközpontban vagy étteremben – ellehetetleníti azt az elmélyült csendet, amelyben a zenei anyanyelv természetszerűen továbbadható lenne (Agócs 2017). Már Kodály Zoltán is felismerte, hogy a magyar népdalt fokozatosan kiszorítják más műfajok, és ezért javasolta az ének-zene oktatás népzenei alapokra helyezését. Napjainkban azonban ez a jelenség súlyosbodott: a magyar énekes kultúra, az éneklés természetessége szinte teljesen kiveszett a társadalomból. Legyen szó akár egy közösség előtti fellépésről, többekkel együtt való éneklésről, vagy magányos dalolásról, a belső készlet már nem jelentkezik. Ennek a változásnak hétköznapi példái is szembetűnők: osztálykirándulásokon például a korábbi közösségi kórusban történő éneklést már az elektronikus eszközök zaja váltotta fel. Agócs Gergely drámai következtetést von le: Az a társadalmi állapot, amely Kodály vizsgálatai során a népzene értékeit generációról generációra továbbadta, gyakorlatilag szertefoszlott, hiszen ezeket a viszonyokat kialakító és hordozó társadalmi közeg mára megszűnt létezni. „Zenei anyanyelvünk végveszélybe került” (Agócs 2017: 11). Ez a helyzet óriási felelősséget ró az oktatásra, amelynek ma át kell vennie a családok kultúraátadó szerepét. A néphagyományok, a zenei anyanyelv megőrzése és továbbadása az oktatás számára nem csupán lehetőség, hanem kötelesség is. Agócs Gergely (2017) hangsúlyozza, hogy a magyar zenei anyanyelv eltűnése nem egy elkerülhetetlen, törvényszerű történelmi folyamat része, hanem inkább az érdekvezérelt globalizáció negatív következménye. A globalizáció hatására identitásunk sérül, hiszen egyre inkább más kultúrák fogyasztóivá válunk, miközben saját kultúránkat szinte teljesen elfelejtjük. Ez a folyamat nem csupán a

zenében érhető tetten: más nemzetek dalait hallgatjuk és énekeljük, más táncokat tanulunk, sőt, öltözködésünkben is egyre távolabb kerülünk saját hagyományainktól. Ez a kulturális váltás pedig nem csak felszínes változást jelent. Amikor a magyarságtudatunkat nem tudjuk személyes értékekkel, saját kulturális örökségünkkel megtölteni, akkor műveltségünk ezen része kiüresedik, és ezzel a magyar nemzet egy hatalmas, egyedi kincset veszít el. Nemzeti identitásunk megőrzése tudatos erőfeszítést kíván, amelyben a hagyományok ápolása és a kulturális örökség továbbadása központi szerepet játszik. Ez nem csupán esztétikai, hanem mélyen gyökerező identitásbeli kérdés, amely kihat egy nemzet egészének lelki és kulturális gazdagságára (Agócs 2017).

Népdaltanításunk legnagyobb hiányossága abban rejlett, hogy nem közvetítettük vele együtt azt az egységes, homogén kultúrát, amelyet Kodály Zoltán és társai elragadtatással tártak fel a népdalok gyűjtése során. Ez a kultúra nemcsak a dalok szövegében és dallamvilágában nyilvánul meg, hanem azok háttérében, szerves környezetében, amely a nép életmódját, szokásait, ünnepeit és mindennapjait áthatja. A népdalok tanítása ezért nem merülhet ki csupán az énekek technikai elsajátításában; arra kell törekednünk, hogy a népdalokat körülölelő és kiegészítő kulturális örökségből is minél többet átadjunk. Így a dalok valódi jelentést, mélységet nyernek, és az oktatás során nemcsak zenei, hanem kulturális és érzelmi élményt is nyújtanak a tanulóknak. A cél tehát az, hogy a népdalok tanulását keresztül ne csak dallamokat és szövegeket, hanem egy egész kulturális világot is megismerhessenek a fiatalok, amely által saját gyökereikhez és nemzeti identitásukhoz is közelebb kerülhetnek (Barsi 2011).

1.2 Oktatás és néphagyomány

Kodály Zoltán (1974) úgy vélte, hogy a magyar népdal nem csupán zenei alkotás, hanem társadalmi funkcióval is bír. Nem elég, ha egy dalt ismerünk; értenünk kell a mögötte rejlő mindennapi tudást és jelentőséget is. Már a saját korában felismerte, hogy a népdalról alkotott felfogás nem megfelelően alakult ki a köztudatban. A XIX. század változásai során a közönség tájékozatlan maradt, még annak ellenére is, hogy a népiesség divathullámként söpört végig az országon. Sok esetben félreértették a népi kultúrát. Kodály (1974) hangsúlyozta, hogy a magyar zene nem egyetlen társadalmi osztály sajátja. Bár napjainkban már csak egy szűk réteg ápolja, valójában az egész magyarság számára közös örökség. El kell ismerni, hogy távol került életünkől a néphagyomány, azonban sajnos ehhez változó világunk szomorú tendenciája is hozzájárult. A gyermekek nagy része a mindennapi életében valójában nem hallgat aktívan zenét, és nem vált a zenei kultúra befogadó közönségévé. Ez azt mutatja, hogy minden jó szándék

ellenére sem sikerült megvalósítani Kodály „Legyen a zene mindenkié!” eszményét, hiszen nem tudtuk elérni, hogy a zene szerves része legyen az életüknek (L. Nagy 1996). Kodály Zoltán felismerte, hogy a népzene azért kell, hogy a zenei nevelés alapját képezze, mert a gyerekek számára már nem magától értetődően része a mindennapoknak, és nem ismerik természetes közegként a népdalt (Erős 2003). A következő probléma, hogy a gyermekek nem énekelnek – még azokon az eseményeken sem, amelyek saját életük mai hagyományaihoz kötődnek, és amelyek érzelmileg megérinthetnék őket, például a ballagásukon. Ha a fonóban már nem énekelnek, az a mai világban érthető, de az, hogy a jelenlegi, számukra is releváns alkalmak sem ösztönöznek dalra fakadásra, komoly elgondolkodásra ad okot (L. Nagy 1996). A tanulókat már gyermekkortól kezdve meg kell ismertetni a hagyományokkal, különösen a helyi szokásokkal. A kisgyermekek, akik még nyitottak minden új ismeretre, sokkal könnyebben befogadják és életre keltik a néphagyományokat. A népszokásokkal való megismerkedés gazdagítja a tanulók kultúrtörténeti tudását, és hozzájárul ahhoz, hogy olyan magatartásformák alakuljanak ki bennük, amelyek a felnőttkorban is fontos szerepet kapnak, mint a hagyományok megőrzése, a népi kultúra tisztelete és a nemzeti értékek megbecsülése (Tátrai – Karácsony 1997). A néphagyományra épülő oktatás nem a múltba réved, hanem a XXI. század fontos kihívásaira ad válaszokat, például a gyökértelenségre, a magányra, az önzőségre, a motiválatlanságra és a közösségek széthullására. Eközben erősíti a gyermekek tanulási kedvét és teljesítményét, miközben egyidejűleg gazdagítja a személyiségüket és alakítja identitásukat (Horváth 2019b). Kodály a népzene-t tekintette a zenei anyanyelvnek, sőt az egyetlen klasszikus magyar zenének. Éppen ezért úgy vélte, hogy a zenekultúra minden területén, az iskolai énekkortól a zenei élet más megnyilvánulásaiig, áthatóan és meghatározó erővel kell jelen lennie (Péteri 2007).

A népi gyermekjátékok és népdalok tanítása az általános iskolai ének-zene tantárgy alapvető pillére, amely nemcsak a későbbi magas szintű zenei képzés megalapozásában játszik kulcsszerepet, hanem jelentős mértékben befolyásolja a gyermekek jövőbeni zenei affinitását, érzékenységét és befogadóképességét is. Hosszú távon ez a tananyag az általános műveltség egyik fontos területének alapjait képezi. Az éneklés olyan művészeti forma, amely különösebb előképzettség nélkül is mindenki számára elérhető, és lehetőséget nyújt az önkifejezésre, valamint az esztétikai és művészeti kompetenciák fejlesztésére. Éppen ezért kiemelkedő jelentőségű, hogy a dalok tanításának módszere megfelelő alapossggal és érzékenységgel valósuljon meg (3). Új utakat kell találnunk a jó célok eléréséhez, ám az ehhez vezető úton leginkább a hagyomány értelmezése vált vita tárgyává. Negatív szemléletben a hagyomány konzervativizmust jelenthet, míg pozitív megközelítésben az értékek megőrzését és

továbbadását. A jövő kulcsa valószínűleg abban rejlik, hogy megtaláljuk az egészséges egyensúlyt e két szemlélet között (L. Nagy 1996). A néphagyományra épülő oktatás mindezek mellett nem a múltban való elmerülést jelenti, hanem a XXI. század olyan alapvető problémáira ad választ, mint a gyökértelenség, a magányosság, az önzőség, a motiválatlanság és a közösségek széthullása. Emellett hozzájárul a gyermekek tanulási kedvének és teljesítményének javításához. Így egyszerre támogatja a személyiség fejlődését és az identitás formálódását (Horváth 2019b). A tanulóknak olyan ismereteket kell elsajátítaniuk, és olyan egyéni és közösségi tevékenységeket kell gyakorolniuk, amelyek elősegítik lakóhelyük, szülőföldjük és hazájuk alaposabb megismerését és tiszteletben tartását. Ennek eredményeként képesek lesznek jobban megérteni a környező népek kultúráját, valamint a közöttük lévő kölcsönhatásokat és kulturális kapcsolatokat. Fontos, hogy tudatosuljon bennük, hogy a több generáción keresztül kialakult közösségi hagyományok összekötik őket a múlttal, és segítenek eligazodni a jelenben is (Tátrai – Karácsony 1997).

L. Nagy Katalin (1996) úgy véli, hogy meg kell újítani a zenei anyanyelv anyagát, mégpedig úgy, hogy beépítjük az iskolai énekórák tartalmába a Kodály halála óta eltelt időszak új népzeneutatási eredményeit. Emellett fontos, hogy olyan helyzeteket teremtsünk, amelyek lehetővé teszik a néphagyomány „megélését”, még akkor is, ha a valóságban már alig találkozunk vele. Az ének mellett a hangszeres népzene is beépíthető a tanításba, különösen ott, ahol ez még élő hagyományként jelen van a közvetlen környezetben, vagy ahol a gyermekek és szüleik igényt tartanak rá. A hagyományos paraszti kultúrában még néhány évtizeddel ezelőtt is szerves része volt a mindennapoknak az éneklés és a népdal. Az éneklés a hangulatok, lelki állapotok, örömek és bánatok kifejezésére szolgált, alapvető emberi igényt kielégítve. A népi gyermekjátékok pedig észrevétlenül, játékosan tanították a gyerekeket, alkalmazkodva fizikai és pszichés adottságaikhoz. A népi játékok két fontos funkciót töltek be: egyrészt a gyerekek iskolájaként, másrészt szórakozásoként. Bár mindkét funkció ma is releváns lenne, ez csak akkor lehetséges, ha a szórakozás aspektusa nem megy a tanulás rovására. A népi játékok, mint szórakoztató tevékenységek, motivációt adnak a gyerekeknek, hogy közben fejlesszék mozgáskultúrájukat, eszközkezelési készségeiket, fürgeségüket, leleményességüket, önfegyelmüket és egyéb képességeiket, miközben olyan játékokban vesznek részt, mint a fogócska, ugróiskola, páros szökdelő, páros forgó vagy ugrókötelezés. Az ének gyakran mozgáshoz kapcsolódott, leginkább tánchoz, de különböző játékokhoz és munkavégzésekhez is, és mindig személyes átélés jellemezte. A dalok tanulása nem „direkt” tanítás útján történt, hanem a népi kultúrára jellemző, indirekt tudásátadással, amelynek lényege az ellesés, utánzás, észrevétlen elsajátítás volt. A dalok szövegei, valamint az éneklés szokásai és alkalmi szoros

kapcsolatban álltak a népi kultúra egészével. Mára azonban a közös éneklés hagyományos formái eltűntek, és az éneklés, a kórus-, táncház- és néptáncmozgalmak kivételével, kikopott az emberek életéből. Az éneklés természetes önkifejezés helyett gyakran száraz tananyagká vált, és az észrevétlen ellesést felváltották a direkt oktatási módszerek. Fontos cél, hogy a népi kultúra évszázadok alatt kikristályosodott tudásanyagára építve, az ének-zene tanítás népzenei érintettségű része a hagyományos, indirekt tudásátadás módszereit alkalmazza, ezzel lehetőséget adva a személyes, átélt tudás és gyakorlat megszületésére (3).

A pedagógiai folklorizmus a mai napig kiforratlan koncepció. Az 1996-ban bevezetett Nemzeti Alaptanterv (NAT) sem nyújtott megoldást erre, bár fordulópontot jelentett a pedagógia történetében. Önálló, kötelező tantárgyként jelent meg a hon- és népismeret, a tánc és dráma, amelyek célja többek között a népi műveltség beépítése volt a tananyagba. A népzene és a pedagógia kapcsolata sokféleképpen értelmezhető, legyen szó akár a hangszeres vagy vokális zene oktatásáról, akár a néptáncpedagógiáról. A néprajztudomány képviselőit régóta foglalkoztatja, hogyan lehetne a népi műveltséget a recens kultúrában szerephez juttatni. Ez egyaránt szolgálhatná a magasabb rendű műveltség alapját és élményforrást jelenthetne a diákok számára. A cél az lehetne, hogy a néphagyomány elemei a társadalmi újratanulás részévé váljanak. Ugyanakkor a néphagyomány teljes körű oktatása nem lehetséges, ezért szükséges a válogatás – ám ezt rendkívüli körülménnyel kell megvalósítani. Könnyű ugyanis az idealizálás csapdájába esni, amely giccses hagyományörzéshez vezethet, vagy éppen a túlzott elvárások felállításával válhat kontraproduktívvá (Sándor 2022).

A néprajz hatalmas és szerteágazó tudomány, amelynek ismeretanyagát nem lehet és nem is szabad erőszakkal a tanulókra erőltetni – ez nem is lehet célja a hagyományos iskolai oktatásnak. Sokkal inkább arra kell törekednünk, hogy tanítványaink olyan emberekké váljanak, akik ismerik, szeretik, és megbecsülik szülőföldjüket és népük értékeit. Olyan felnőttekké kell őket nevelnünk, akik számára nemcsak saját kulturális örökségük, hanem más népek kincsei és az egyetemes emberi értékek is megközelíthetővé és értékesé válnak (Barsi 2011). A népzene, népi kultúra minden területe fejlesztő, jótekingo hatással bír a gyermekek oktatásában. Köztudott, hogy a zene – beleértve tehát a népzene is – mélyreható formáló hatással van az ember teljes személyiségére. De ne elégedjünk meg csak ennyivel! Az ének-zene órákba a népi játékok bevonása nemcsak a mozgás szeretetét erősítheti, hanem hozzájárulhat a kez ügyesség, a csapattudat, az önértékelés, az önbecsülés, a kreativitás és az önfegyelem fejlesztéséhez is. A hagyományos kultúrákban az ehhez hasonló közösségi élmények alapvető szerepet játszottak: lehetőséget adtak arra, hogy az egyének önállóan vagy együttműködve oldják meg feladataikat, miközben szem előtt tartották a közösség érdekeit. A

népi játékok mellett fontos kultúraátadó szereppel bírnak, és a szocializáció hatékony eszközei. Segítenek a gyerekeknek megérteni a szabályok betartásának jelentőségét, ezáltal előkészítik őket a társadalom alapvető működésének megértésére. Továbbá ezek a játékok eszközként szolgálhatnak különböző képességproblémák felismeréséhez, lehetőséget adva azok korai kezelésére (Horváth 2019a). A népmesék tanórákba való beillesztése számos lehetőséget rejt magában, különösen alsó tagozaton, ahol akár tematikus keretet is adhatnak az ének-zene óráknak. A népmesék nemcsak több ezer éves kulturális kapcsolataink lenyomatát hordozzák, hanem érzelmfejlesztő és identitásképző szerepük is kiemelkedő. Megőrzik az adott társadalom, nép vagy nemzet értékrendjét és kultúráját, így a közösség által helyesnek tartott értékek mentén szerveződnek. Ezzel párhuzamosan helyzetmegoldási mintákat és megküzdési stratégiákat kínálnak, hiszen az élet és a történetek kölcsönösen tükrözik egymást. A jó mese ereje abban rejlik, hogy nincs szükség utólagos magyarázatra vagy megbeszélésre. Ha túlzottan irányítjuk a figyelmet, az megkötheti a fantáziát, és akadályozhatja a mélyebb belső átélést. A tanulásnak önmagát kell feltárnia a gyerekek számára. A néphagyomány különböző elemeit – például népmeséket, népdalokat, mondókákat, népi játékokat – nemcsak a múlt köti össze, hanem az a szimbolikus, képi nyelv, amely sajátos módon hat a gyerekekre. Ez a nyelv megnyitja őket, közelebb viszi őket önmagukhoz, és a történeteken keresztül aktiválja a jobb agyféltekét, elősegítve a kreativitás és az érzelmi intelligencia fejlődését (Horváth 2019a). A közös játék és éneklés élménye lehetőséget biztosít a közösségi érzés erősítésére, új távlatokat nyitva a közösségépítés számára. Az éneklés feszültségoldó hatása, érzelmi átélése, valamint a népi gyermekjátékok szabályrendszere kedvezően befolyásolják a közösségi kapcsolatokat és a gyerekek érzelmi világát, míg a gyermekjátékok hozzájárulnak a személyes kompetenciák fejlesztéséhez, mint például a zenei hallás, ritmusérzék, testtudat, mozgáskoordináció, amelyek mind pozitív hatással vannak a kognitív képességekre is (3). 0A néprajz, mint átfogó tudomány, képes arra, hogy támogassa a humán, reál és készségtantárgyak tanítását, elősegítve a természethez és a társadalomhoz való harmonikus kapcsolódást. A hagyományok ismerete kiemelt szerepet kell kapjon a tanulók értelmi, érzelmi, etikai és esztétikai fejlődésében, a munkára való nevelésben, valamint a felnőtté válásban, segítve őket a társadalomba való beilleszkedésben. Az elsajátítandó tudásnak érdemes lenne fokozatosan épülnie egymásra, és a tanulók életkorához igazodva bővülni. A tananyag figyelembe vehetné a népszokások társadalomban és közösségekben betöltött szerepét, valamint tartalmazhatná a lakóhelyükhöz tartozó tájegység hagyományait is. Fontos ösztönözni a pedagógusokat arra, hogy ismerjék meg, gyűjtsék és ápolják a helyi hagyományokat, hogy azok megfelelő súllyal és tartalommal szerepeljenek a tananyagban és a tantervekben. A tanulóknak biztosítani kell

minél több élményszerű tanulási lehetőséget, cselekvő és alkotó részvételt, hogy az érzékelés, észlelés és érzelmi nevelés segítségével eljuthassanak a néprajz tudományos megértéséhez. A tananyag összeállításánál figyelembe kell venni, hogy a hagyományok, amelyek évszázadokon keresztül szoros kapcsolatban álltak a gyerekek életével, hogyan illeszkedtek a falusi közösségek szerepéhez, figyelembe véve például az életkort és a nemeket. A tanulóknak pedagógusi irányítással néprajzi gyűjtőmunkát kell végezniük, rendszerezniük ismereteiket különböző szempontok szerint, és lehetőség szerint kiállítást rendezniük a gyűjtött anyagokból. Továbbá, bővítsék tudásukat ismeretterjesztő könyvek segítségével, látogassanak múzeumokat, kiállításokat és könyvtárakat, valamint vegyenek részt tanulmányi kirándulásokon (Tátrai – Karácsony 1997). Barsi Ernő (2011) javaslata szerint az első évek oktatásának központi témakörei a népszokások, a hagyományos paraszti gazdálkodás alapjai, a népi kultúra jelképei, valamint a népdalok és gyermekjátékdalok szövegének problémái legyenek. A későbbi években szerinte érdemes bővebben foglalkozni a településsel, a népi építkezéssel, a szobabelsővel, a táplálkozással, a viseletekkel, a textíliákkal és a gazdálkodás részleteivel. Úgy véli, a néprajzi tájegységek bemutatása mindig az előzőleg megszerzett részismeretekre épüljön, miközben hangsúlyozni kell ezek egységességét és egyetemességét is. Fontosnak tartja, hogy az ismeretátadás a szűkebb szülőföld néprajzi értékeiből induljon ki, részletesen bemutatva azt, a legtöbb dalanyaggal gazdagítva, így vezetve el a tanulókat a távoli tájegységek kultúrájának megismeréséig.

A népszokások autentikus formában történő újjáélesztése révén lehetőségünk nyílik valós hagyományokat bemutatni, mint például a betlehemezést, kisé báb égetést vagy lucázást, amelyeket a közösen elsajátított dalanyagokkal támogathatunk. A közösségi élmények azonban nem kell, hogy kizárólag egy osztály keretei között maradjanak. Népi táncházak során, a közösségformáló elemek mellett, az együttes éneklés és nótázás hagyománya is újra életre kelhet. Ezek az alkalmak lehetővé teszik, hogy a különböző évfolyamokon tanult dallamok közös tevékenységekre hívják az eltérő korosztályokat, létrehozva ezzel egy, a falusi közösségekhez hasonló közös népdaltárat. A néptánc nemcsak kulturális értéke miatt fontos, hanem azért is, mert szakemberek javasolják annak mozgáskoordinációs, idegrendszeri és szociális kapcsolatok fejlesztésére gyakorolt pozitív hatásai miatt. Mindezek alapján elmondható, hogy a néptánc számtalan lehetőséget kínál a gyerekek számára, ha a pedagógus képes megfelelő módon beépíteni azt a nevelési folyamatba. A néptánc hatalmas előnye, hogy mint „táncos anyanyelv” szervesen kapcsolódik az énekelt, zenélt és játékokban megjelenő hagyományokhoz, miközben komplex tevékenységként egyszerre fejleszti a ritmusérzékét, a dallamérzékét és az egyensúlyérzékét. Továbbá, élő tevékenységgé válik azáltal, hogy a

gyerekek közben zenét hallgatnak, énekelnek, és részeseivé válnak egy közösségi élménynek (Horváth, 2019a).

A magyar néphagyomány teljes körének átadása elengedhetetlen, hiszen csak így érthető meg a hagyományok rendszere és jelentősége. Ebben kiemelt szerepet játszik a vallásos néphagyomány, amely nélkül a népi kultúra egésze nem válik teljessé. Éppen ezért érdemes alaposan elmélyülni az *évkör* ünnepeiben és azok gazdag kincsestárában, amelyek a hagyományos közösségek számára nemcsak vallási, hanem kulturális és szimbolikus jelentéssel is bírnak. Ezek az ünnepek nemcsak a hit, hanem az időszakokhoz kötődő szokások, rítusok és közösségi élmények által is gazdagítják a hagyomány megértését. Az ünnepek közös jellemzője, hogy meghatározott időkeretek között egy áldott időtlenséget hoznak létre, lehetőséget teremtve a hétköznapi rutinból való kilépésre. Az ünnep és a művészet szorosan összefonódik, alkotóelemeik – mint a játék, a tánc és a szimbólumok – különleges jelentést hordoznak. Az iskolai keretek között az ünnepek nemcsak a hagyományteremtés és hagyományörzés célját szolgálhatják, hanem közösségformáló és -összetartó erejük is megnyilvánul. Az ünneplés lényege a közösség: egyedül nem lehet ünnepelni, hiszen az mindig az összetartozásról szól. Ezért az ünnepek megvalósítása a mai, elmagányosodott társadalomban szinte gyógyító hatással bírhat, erősítve a közösségi élményt és az egymáshoz való kapcsolódást (Horváth 2019a). A népszokások oktatásának célja nemcsak a jeles napi és ünnepi hagyományok megismertetése, hanem azok hagyományos formában történő felélesztése is, hogy a diákok átérezhessék a hétköznapi és ünnepnapok ritmusát, és közvetlenül megtapasztalhassák az ünnepekhez kapcsolódó jókívánságokat, köszöntőket, valamint a dramatikus népszokásokat. A kalendáriumi szokások újbóli bevezetésénél arra kell törekedni, hogy hiteles hagyományokat közvetítsünk, ugyanakkor felidézzük és érzékeltsük a tanulókkal az adott időszak társadalmi és közösségi jelentőségét a faluközösség életében. Például advent kezdetekor András napjától elindulhat a készülődés a betlehemezésre, kántálásra és regölésre, a szokások megtanulása, valamint a jelmezek és kellékek elkészítése által. Luca napjától kezdve csíráztatható a lucabúza, virágoztatható a lucaág, és elkészíthető a lucakalendárium. A népszokások oktatásánál figyelembe kell venni, hogy a pedagógusok a diákok korának és nemének megfelelő eredeti szokásokat tanítsanak. A hagyományos stílus és technika elsajátítása előtt a diákok először hangzóanyagokat vagy videofelvételeket tekintsenek meg és hallgassanak meg. Ezen kívül a diákoknak maguknak kell elkészíteniük a jelmezeket és kellékeket, hogy jobban megérthessék és átélhessék a hagyományokat (Tátrai – Karácsony 1997). Lehetőséget teremthetünk arra, hogy a diákokban erősítsük a személyes kötődést a néphagyományhoz. Például egy adott tájegységre jellemző népi gyermekjáték tanulásakor

rábízhatjuk a diákokra, hogy kérdezzék meg szüleiket vagy nagyszüleiket arról, ők hogyan játszották és énekelték az adott játékot vagy dalt. Az így összegyűjtött helyi változatok kiválóan alkalmasak arra, hogy a diákok személyesen is megtapasztalják a szájhagyomány útján történő ismeretátadást. Barsi Ernő (2011) javasolja, hogy az ilyen jellegű kezdeményezéseket különösen jutalmazzuk, és tanítsassuk meg az osztály többi tagjával is a felkutatott változatokat. Ezáltal egy másik fontos célt is elérhetünk: az osztály közös népdalkincsét alakítjuk ki, amelyhez személyes élményeik révén kötődhetnek. Ez a közös tudás különlegessé válhat számukra, hiszen egyedi lehet, és más osztályokban nem feltétlenül fordul elő ugyanaz a változat. Ezen túl a hivatalos tananyag is elveszíti „tankönyvszagú” jellegét, és a diákok szívesebben fogadják el a kötelező ismereteket, ha úgy érzik, hogy azok saját családjukhoz, ősikhez vagy személyes élményeikhez kötődnek (Barsi, 2011). Barsi Ernő (2011) hangsúlyozza, hogy a népzene és néphagyomány ilyen típusú oktatása jelentős mértékben hozzájárulhat a paraszti világot érintő tévhitek és előítéletek lebontásához. Például gyakori tévhit, hogy a falusi emberek elmaradottak vagy tudatlanok, miközben az általuk képviselt tudás csupán eltér a megszokott, modern ismeretanyagtól. Barsi saját kutatásaira hivatkozva említi, hogy Sály településen a szántás és vetés témájában 600 gépelt oldalnyi adatot gyűjtött össze, amelyek mindegyike a helyi parasztemberek tudásának része volt – olyan ismeretanyag, amelyet a mai ember számára rendkívüli nehézség lenne elsajátítani. Ehhez kapcsolódnak a népdalokkal és népdalénekléssel szembeni előítéletek is, amelyeket szintén érdemes helyes irányba terelni. Az archív hangfelvételek világosan megmutatják például, hogy a „jó népi énekes” nem feltétlenül az, aki teli torokból, harsányan énekel. A népdalokban ráadásul gyakran megjelenik a klasszikus zenéből ismert vibrató, amelyet bizonyos magyar tájegységeken lengetésnek neveznek. Ezek mellett még számos hasonló tévhitet lehetne helyreigazítani a népzene szakszerű bemutatásával. A néprajzi jelenségek bemutatásának legmeggyőzőbb módja az élményszerűség, amely különösen hatásos, ha saját tapasztalatokon alapul. Barsi (2011) javasolja az egyéni gyűjtőmunkát is, amely értékes forrásként szolgálhatna. Ugyanakkor elismeri, hogy a mai tanárok többsége nem rendelkezik ehhez elegendő motivációval, idővel vagy energiával. Ez azonban nem zárja ki az alternatív megoldásokat: például igényesen kiválasztott archív videó- és hangfelvételek alkalmazását. Emellett kiemelkedően fontos lenne olyan személyek meghívása az iskolákba, akik még autentikusan őrzik és élik meg a néphagyományokat. Egy kötetlen beszélgetés vagy közös éneklés nemcsak felkeltené a diákok érdeklődését, hanem megmutatná a népi kultúra élő, életszerű oldalát. Ezáltal egy-egy dal személyes és maradandó élménnyé válhatna a tanulók számára, hozzájárulva a népi kultúra szeretetének kialakulásához (Barsi 2011).

A szájhagyományon alapuló tudásátadás és az intézményes oktatás közötti kapcsolat a 20. század közepétől világszerte, így Magyarországon is, a szakmai érdeklődés középpontjába került. Az etnopedagógia tudományága a szájhagyományozó tudásátadás sajátosságait vizsgálja, összehasonlítva a modern intézményes neveléssel. Az etnopedagógia fő gyakorlati irányai a következők:

1. A szájhagyományozó tudástartalmak beillesztése az intézményes oktatás-nevelés keretei közé.
 2. A hagyományozó tudásátadás módszereinek tudatos és tervezett alkalmazása az oktatás és nevelés folyamatában.
 3. Az eltérő etnikai háttérrel rendelkező tanulók kulturális különbségeinek figyelembevétele, amely hatékonyabb és sikeresebb pedagógiai munkát eredményezhet.
- (Sándor, 2022: 54)

Ebből adódóan indokolt lenne az etnopedagógia fogalmának bevezetése és alkalmazása a pedagógiai gyakorlatban, különös tekintettel a néphagyomány és néprajz oktatásának kritikus újragondolására (Sándor, 2022). Folyamatosan tanulnunk kell, mivel értékeink megőrzése sem történhet változatlan formában, és továbbfejlesztésükhöz új ismeretekre van szükségünk. A kodályi tanításokat már csak a tanítványok tapasztalataiból és könyvekből ismerhetjük, így a hagyomány és újítás egészséges egyensúlyának megtalálásához fontos, hogy a gyakorlat visszajelzésein túl is új utakat keressünk. Ennek két lehetséges módja, hogy visszatérünk a „tiszta forráshoz”, vagyis tanulmányozzuk a pedagógiai interpretációk nélküli, eredeti kodályi gondolatokat, valamint hogy előre lépünk a kutatómunkával megalapozott újítások irányába (L. Nagy 1996).

2. Kutatási kérdések

1. Milyen eszközökkel, módszerekkel valósítható meg az élő néphagyomány átadása első és második évfolyamos ének-zene órákon?
2. Az első évfolyamos párhuzamos osztály milyen attitűdöt, motivációt mutat a számukra újfajta, népi kultúra központú tanórán?
3. Milyen hasonlóságok vagy különbségek állapíthatók meg az első és második évfolyamos gyakorlati kísérletek self-studyként történő összevetésekor?
4. Milyen online és offline gyűjtemények, szakirodalmak segítenek a tankönyvek mellett az ismeretek átadásában?

Kutatási módszerek, minta

Kutatásomban fél-fél éven keresztül tanítottam egy első és második évfolyamos osztályt azzal a szándékkal, hogy az eddig összegyűjtött elméleti tudást a gyakorlatba átültessem. Az első évfolyamos osztály 26 főből állt, hetente kétszer 45 perces órát tartottam nekik, majd a tanév végén egy párhuzamos, 20 fős osztályban megismételtem az egyik ilyen órát. Bár szerettem volna, hogy a következő évben ugyanazzal az osztállyal folytathassam a munkát, rajtam kívül álló okok miatt ez nem valósulhatott meg. A 25 fős másodikos osztályban hasonló módon heti két 45 perces órát tarthattam, azonban a párhuzamos osztállyal tervezett kísérleti foglalkozás szintén nem születhetett meg. Mindkét alkalommal különös gondot fordítottam többek között a kötelező tananyag újra strukturálására, a dalok néprajzi megtámogatottságára, valamint a tanulók személyes kapcsolatának kialakítására a saját népi kultúrájukkal. Eszközök, módszerek szempontjából törekedtem a következetességre, illetve mivel ugyanabban az időszakban foglalkozhattam az első és másodikos osztályokkal egy év különbséggel, igyekeztem egymásra építeni két évfolyam tanmenetét.

A tanítást megsegítő online és offline anyagok tekintetében kértem szakmai segítséget Fábri-Ivánovics Tünde kétszeres Népművészet Ifjú Mestere díjas, illetve Vass Lajos nagydíjas népdalénekestől, aki szintén szívén viseli az ének-zene órák néprajzi érintettségét.

3. A kutatás eredményei

3.1 Az első évfolyamban végzett kutatás eredményei

TANMENET

A féléves gyakorlat során első lépésként egy saját tanmenetet kellett összeállítanom, amely összhangban állt a tanító által készítettével valamint az évkör szokásaival. (1. melléklet) Ez azért fontos, hogy a kötelező, központi dokumentumok által előírt követelmények is teljesüljenek, illetve a dalanyagot kulturális rítusaink sorába is be tudjuk illeszteni, így hozva közelebb a diákokhoz. Fontosnak tartom itt kiemelni azt is, hogy a szolfézs tananyag minden kötelező eleme megtanításra került a félév során, annyit változtattam csak, hogy a dalok az aktuális órához történő kiválasztása attól teljesen függetlenül történt. A két ismeretet külön-külön szilárdítottuk meg, és a későbbiekben kötöttük csak össze tapasztalati úton, jellemzően készségfejlesztő feladatként. Ezzel azt igyekeztem elkerülni, hogy ne az elsajátítandó szolfézs ismeretek okán tanuljuk a dalokat, mintegy "illusztrációként", hanem az évszakok, ünnepek

ciklikus változásához illeszkedve a soron következő ünnepek, jeles napok természetes részévé válnak.

A félév folyamán az egymást következő időszakok, ünnepek olyan dalokat kívántak meg, amelyek nem feltétlenül szerepeltek a kötelező tananyagban, illetve a tanmenetből is hiányoztak. Egyéni tematikus terveket állítottam össze tehát februártól a tanítási év végéig, áttekintve a gyerekek által még nem tanult ismereteket, valamint az általam beemelni kívánt dallamokat. Ehhez azonban többféle módszerre is szükség volt. Az egyik, hogy a tanító tanmenetében szereplő jeles napokhoz kapcsolódó dalokat megtartottam, esetleg csak másik változatot tanítottam belőle, illetve amennyiben szükséges volt, az előre kijelölt időpontot módosítottam. Amennyiben nem szerepelt szokásdallam az éppen aktuális időszakhoz kapcsolódóan, akkor pedig beemeltem olyat, amely hangkészletben, hangterjedelemben megfelelő volt a korosztály számára, illetve szöveg szempontjából is úgy ítélt meg, hogy érdekes és nem túl nehéz a gyerekeknek. Ehhez szükséges volt, hogy olyan tanítási órákat tervezhessek meg, amelyeknek az anyagáról szabadon dönthetnek. Az első évfolyamos követelmények miatt ez viszonylag egyszerűen megvalósítható volt, hiszen szerencsére még egészen nagy számban szerepelnek az óvodából ismerős dallamok az előírt követelmények között, így azokat ismétlő, készségfejlesztő óra keretein belül kettesével, hármasával csoportosítva fel lehetett dolgozni. Az így nyert kötelezően előírt tananyagtól felszabadult órákat pedig az új dallamokkal tudtam feltölteni.

A szolfézs tananyag tekintetében egyszerűbb dolgom volt. Mivel előzetesen már elhatároztam, hogy függetleníteni szeretném a dallamoktól a megismerés, megszilárdítás szakaszában, így tulajdonképpen majdnem teljes egészében megtarthattam a tanító tanmenetében szereplő módon. Arra fektettem inkább hangsúlyt hogy ismétlésképpen kössem össze tapasztalati úton a két tudást, hogy észre vegyék, a szolmizáció és a ritmusok ott szerepelnek minden egyes dallamban, alkotóelemei azoknak, a dallamok pedig az életünk ritmusába szokásaink, rítusaink révén kapcsolódnak. Mivel pedig szerencsére egy fogékony, ügyes osztállyal dolgozhattam együtt, még túl is léptük az első osztály követelményei által szabott kereteket. Tehát a bővebb, részletesebb néphagyományi ismeretek mellett tökéletesen megfértek a szolfézs kötelezettségei, a csoport képességeiből kifolyólag pedig még annál több is.

A féléves munkát először is egy bemelegítő, ismerkedős órával kezdtem, ahol felmérhettem a magam számára is, hogy milyen képességű, temperamentumú, mennyire érdeklődő az osztály. Másik oldalról pedig, mivel gondoltam, hogy számukra teljesen új módszerekkel szeretnék majd dolgozni, tervezetten igyekeztem elővezetni azokat. Három

nagyobb egységre osztottam a februártól júniusig terjedő időszakot az aktuális jeles napok, ünnepek függvényében, így az addig még nem tanult dalokból válogattam ki, melyeket illeszthetném be, melyek tudnám csoportosítani ismétlő órára, a maradék időt pedig az új dallamoknak, valamint a gyakorlásnak szántam.

ÉVKÖR

Előzetesen készítettem a vizualizáció céljából kartonpapírból egy hatalmas kört, amelyen feltűntettem a hónapok jelenlegi, illetve archaikus elnevezését. A félév során kis papírból készült képecskéket ragasztottunk rá az éppen aktuális időszaknak, ünnepnek megfelelően. Ennek segítségével könnyebb volt ismételnünk és nyomon követnünk is, hol vagyunk éppen az évben, valamint a ciklikusság szemléltetésére is alkalmas volt.

A gyakorlatot februárban kezdtem, amely a néphagyomány szerinti farsangi idősakkal esik egybe. A kapcsolódó új dallam, amit megtanultunk (*Farsang, farsang*) kis hangterjedelmű, sokszor ismétlődő dallamfordulatokból áll, szövegét tekintve pedig utal olyan szokásokra, amit a gyerekekkel is megbeszéltünk. Ebben a tematikus egységben két népi játékot is tanultunk, amelyek tradicionálisan kapcsolódnak a farsanghoz, így a zenére, énekre történő mozgás a hagyományőrzéssel is párosult. Mivel ez a vízkereszt és nagyböjt közé ékelt időszak a mulatságokról volt híres, így igyekeztem majdnem minden tanítási óra végén levezetésként egy saját kis mulatságot tartani. Autentikus népzenere táncoltunk hol kötötten, amikor engem utánozva egyszerűbb népi tánclépéseket ismételtettek, hol pedig szabadon, teret engedve egyéni ötleteiknek.

Az évkör szerint először a nagyböjt, majd pedig a húsvét következett. A kapcsolódó órákon tanultuk meg például, hogy miről is szól ez az időszak: tilos a lakodalom, bál, multság, mivel bűnbánati negyven napról van szó, amely felkészíti a lelket húsvét ünnepére. A hagyomány szerint ezidő alatt húst, zsíros ételeket nem fogyasztottak, játszani is csak böjti játékokat lehetett (Tátrai – Karácsony 1997). Egyik ilyen játék, amit megtanultunk, a kapus játék, amelynek lényege, hogy lányok és fiúk kézen fogva, énekelve járták a falut, időnként kaput tartottak, amin a többiek láncszerűen átvonultak. Szerencsére a *Bújj, bújj, zöld ág* kezdetű kötelezően előírt dal miatt nem volt szükség másik beemelésére, mivel az országban többfelé alkalmazták régen a játékhoz.

1. ábra: Kapus játék

Meglepetten tapasztaltam azonban, hogy a *Sárdó, gyűj el* népdal eredendően február legelejére volt írva a hivatalos tanmenetben annak ellenére, hogy ez a húsvétot megelőző időszak egyik fontos dallama. Így tehát kézenfekvő volt nekem, hogy inkább átemeltem arra a tanórára, amelyik a legközelebb esett sardó vasárnapjához. A Zobor-vidéki magyar falvakban farsang utolsó vasárnapján, *sardóvasárnap* iskolás fiúk járták a házakat, ennivalót, ajándékokat gyűjtöttek (Tátrai- Karácsony 1997). A tavaszi szünet előtt fontosnak tartottam, hogy mivel már csak a pünkösdi időszakban találkoztunk legközelebb, alaposan ismételjük át az addig tanultakat a már elmúlt, illetve az előttük álló ünnepről, így egy teljes és egy fél tanórát is erre szántam. Többek között az is segített ennek megvalósításában, hogy a tanítók osztályfőnöki órán is foglalkoztak a húsvéti hagyományokkal, például locsolkodást is tartottak.

A tanév vége felé közeledve pünkösdtől eltekintve jelentősebb ünnepi időszak híján azt választottam, hogy egy számukra izgalmas, a népművészetben is hangsúlyosan megjelenő témakört jártunk körbe, mégpedig a betyárokat. Az egész félév során talán az a betyáros dal érte el a legnagyobb sikert a gyerekeknél, amelyet ehhez a témához kapcsolva tanultunk (*A szegedi csárdába*). Fontosnak tartottam, hogy a szeged környéki vonatkozásokat is megvizsgáljuk, így kaptak Rózsa Sándor legendái kiemelt szerepet, illetve a gyerekek megismerkedtek a dalon kívül egy betyár balladával is (*A szegedi erdő gyászba' van*). A ballada beemelését nem terveztem be előzetesen, azonban tekintve, hogy nagyon érdeklődő, jó képességű osztállyal dolgoztam, akiket ez a legendás világ teljesen magával ragadott, úgy

döntöttem, hogy érdemes lehet velük mélyebben, részletekbe menően foglalkozni a témával. Nem megtanítani akartam, hanem inkább a műfaj sajátosságával kicsit megismertetni őket, más megvilágításba helyezve gondolkodni a betyárok életéről, szélesíteni a népköltéssel kapcsolatos ismereteiket.

ESZKÖZÖK, MÓDSZEREK

Daltanítás tekintetében rendkívül fontosnak tartottam, hogy az általános gyakorlattal ellentétben ne kottából, kottahűen tanulják meg a gyerekek a dalokat, és ha csak lehet, elsődlegesen ne is tőlem. Hiszen a hangképzést, előadásmódot, technikát, a dallamok változatos megformálását azoktól a régi emberektől sajátíthatják el leginkább, akiknek még természetes közeg, élő hagyomány mindez. Szerencsére Magyarországon a gyűjtőmunkáknak köszönhetően több hatalmas adatbázis is rendelkezésünkre áll archív hang- és videófelvevételek tömkelegével. A megfelelő anyagok kiválasztásakor azonban ütközhetünk nehézségekbe, hiszen, mivel még a múlt század elején készültek, a felvételek minősége sokszor elég rossz, így akár a dallamot, szöveget is nehéz lehet kihallani. Problémát jelenthet az is, hogy az adatközlők legtöbbször tájszólásban beszélnek, énekelnek, amivel a mai gyerekek már nem sűrűn találkoznak. Az is nehézség lehet továbbá, hogy ezeknek a felvételeknek a hallgatása, nézése nagy koncentrációt, kitartást igényel, felfedezni az értéket bennük időbe, energiába kerül. Azonban úgy gondolom, és a tapasztalatom is megerősíti, hogy amennyiben hozzászoktatjuk a gyerekeket az archív hanganyagokhoz, idővel egyre kevésbé lesznek jelentősek ezek a problémák. Például az egyik első alkalommal arra kérdésemre, hogy miért értettük kicsit nehezebben a nénit, miért beszélt máshogyan, mint mi, azt a választ kaptam, hogy azért, mert szegény még nem tanult meg rendesen magyarul. Néhány tanítási órával később azonban már a tájszólás fogalma, a földrajzi távolság került elő magyarázatként tőlük. Fontos érv volt számomra továbbá az archívumok használata mellett, hogy a dallamok több változatban történő előfordulásával is hiteles forrásból találkozhatnak, ne a tankönyvi verziót tekintsék a kizárólagosan „helyesnek”.

Az előbbieket megtámogatva archív videókkal is igyekeztem minél gyakrabban színesíteni az órákat, hogy mindazt, amit megbeszéltünk, elsajátítottunk, eredeti formájában is megismerhessék. Egyik ilyen alkalommal a locsolkodás hagyományát néztük vissza körülbelül 70 évvel ezelőtti felvételen, amellyel kapcsolatban azt szerettem volna érzékeltetni számukra, hogy a népi hagyományaink nem kizárólag a múlt sajátosságai, sokat még mai napig őrzünk, csak a mai korhoz igazodva. Ezt az aktuális kisfilmet egyébként körülbelül háromszor kellett

levetítenem azon az órán, mert annyira tetszett nekik: megjegyzéseket fűztek közbe, nevettek, egymásnak magyaráztak izgatottan, de mindeközben feszült figyelemmel kísérték a vetítést.

Az órák során a népművészet egyéb elemeivel is találkoztak a gyerekek. Például népmeséket meséltem nekik, népi motívumokat rajzoltak, színezték, alapvető tánclépéseket tanultak mindig az aktuális időszakhoz, ünnephez, témakörhöz kapcsolódóan. Az oldott hangulat megteremtésére is igyekeztem hangsúlyt fektetni, ezért amikor csak lehetett, a terem hátuljában a szőnyegen ültünk körben, illetve a cipőjüket is levehették.

2. ábra: Beszélgetés tanórán a szőnyegen körben ülve

Aktív szereplőként vontam be őket a tanulásba, zenélésbe, egyszerű ritmushangszereket is használtunk, a megbeszélte játékokat pedig ki is próbáltuk. Központba került az élményszerzés, hogy a néphagyományok élővé váljanak a gyerekek számára legalább abban a 45 percben, és olyan módon, ahogyan az oktatás keretein belül ez lehetséges.

3.2 Az első évfolyamos párhuzamos osztállyal végzett tanítási óra eredményei

Annak érdekében, hogy a két első évfolyamos csoport attitűdjét, nyitottságát, érdeklődését összehasonlíthassam, a tanítási év végéhez közeledve, ugyanazt az előre megtervezett tanórát vittem be mindkét osztályba. Egy népmesei elemeket tartalmazó, általam kitalált mesébe illesztettem bele a különböző feladatokat, készségfejlesztést, daltanulást, végül pedig egy népi játékot. Helyet kapott a 45 percben a beéneklés, a test átmozgatása mondókákkal, beéneklő, testtartás javító, légzőgyakorlatokkal, majd a ritmikai készségfejlesztés, amelyet a szőnyegen körben ülve tettünk, ezt követte egy beszélgetős motiválás, ráhangolás a megtanulandó

dallamunkra, amelyhez kapcsolódva egy másikat is felelevenítettünk. Az archív hangfelvétel többszöri meghallgatása után daltanulás, majd a hangfelvételtől a játék megértése következett, végül pedig az udvarra lesétálva a játékkal zártuk.

A párhuzamos osztályba tartozó tanulók élénk érdeklődéssel fogadtak, és nagy részüknél ezt az egész óra folyamán megfigyelhettem. Az új módszerek, eszközök fenntartották figyelmüket, rendkívül nyitottak és befogadóak voltak a legtöbb esetben. Ahogy a mese elkezdődött, azonnal bevonódtak, a tartásjavító, légző- és beéneklő gyakorlatok alatt pontosan, körültekintően utánoztak nagy beleéléssel. A tervezett mondókát (*Hej, Gyula...*) már néhányan ismerték, így nagyon megörültek, amikor megmutattam, és a többiek is gyorsabban megtanulhatták. A ritmikus szövegmondás, a jellegzetes hanghordozás láthatóan élénkítőleg hatott, a sokszori gyakorlás ellenére is fenntartotta az érdeklődésüket. Később különböző mozdulatsorokkal kötöttük egybe, ami szintén emelte a hangulatot. A vásárokról tartott motivációs beszélgetés során a korosztályra jellemző sok-sok mondanivalót, élménymegosztást igyekeztem meghallgatni, és az átvezetés a már ismert *Én elmentem a vásárba* kezdetű dalra is sikeres volt, mivel rögtön eszükbe jutott. Izgatottságukról egyértelműen kiderült, hogy szeretnek énekelni, és kifejezetten kedvelik a kiválasztott dalt is. Miután átismételtük eredeti formájában, a játékosság jegyében általuk választott állatokkal is elénekeltük.

Az archív hangfelvétel lejátszásakor észleltem értetlenséget, zavartságot a részükről, azonban minden meghallgatás alkalmával látható volt a feszült érdeklődés, figyelem. Megbeszélésük már többen nevettek, közbe szóltak, egyértelműen először tapasztaltak hasonlót. A feldolgozás érdekében megkérdeztem tőlük, hogy mitől vicces, furcsa a hangfelvétel, és lehetőséget kaptak ezzel az élmény feldolgozására, a kérdésre, valamint át kellett beszélni például a tájszólás mibenlétét, az élő népdalkincs jellegzetességeit. A népi játékhoz tartozó dalt és mondókát könnyen és szívesen tanulták, nem okozott gondot az elsajátítás folyamatában, hogy nem a megszokott módszerek alapján tették. A játékot is nagy kedvvel fogadták, láthatóan élvezték, biztatták a versenyzőket, lelkesen jelentkeztek szereplőnek és egyértelműen nem örültek, amikor elfogyott az időnk és be kellett fejezni.

Abban az osztályban, ahol a félév során tanítottam nem érte váratlanul a mese a gyerekeket. (A videófelvételen hallatszik is, ahogyan valamelyikük megjegyzi, hogy ez a harmadik alkalom, amikor Gyula királyfi levelével indítjuk a tanítási órát.) A már ismerős bemelegítő gyakorlatokat is látható rutinossággal hajtják végre, valamint a beéneklést sem kíséri annyi értelmező megjegyzés, mint a másik osztályban. A *Hej, Gyula...* kezdetű mondókát ők már tanulták velem korábban, így amikor ismét megmutattam nekik, azonnal lelkesen bekapcsolódtak, széles mosollyal és élénk hangsúlyozással elevenítették fel. A vásárokról szóló

motivációs beszélgetés, a korábban tanult dal ismétlése hasonlóan zajlott a másik osztályhoz. Lényeges különbség az archív hanganyag meghallgatásakor mutatkozott, ugyanis néhány elevenebb fiún kívül senki nem kuncogott, nyugodtan figyeltek, néhányukon az erős koncentráció is jól látható. Különbséget jelentett az is, hogy első hallgatás után máris sokkal több információt voltak képesek visszaadni, mivel valamennyi rutinnal már rendelkeztek, és nem vonta el a figyelmüket az ismeretlen. Azt is azonnal megmondták, hogyha nem értették a hangfelvételt. Velük ki lehetett térni apróbb részletek megbeszélésére is, mivel nem kellett időt szánni az előadásmód, tájszólás feldolgozására. A népi játékkal kapcsolatban számottevő eltérést nem tapasztaltam, hiszen mindkét csoport számára újdonság volt ez a konkrét játék, ugyanakkor korosztályra jellemzően élvezik a versenyt, a közös időtöltést.

3.3 A második évfolyamban végzett kutatás eredményei

TANMENET

A második évfolyamos osztállyal szintén a tanév második félévében, februárban tudtam elkezdni a gyakorlatot. A kezdetektől ének-zene tanár foglalkozik velük, szintén jó képességű, gyorsan tanuló csoportot sikerült kapnom. Hasonló eszközök mentén állítottam össze a nekik szánt tanmenetet (2. melléklet), mint az első évfolyamnál, annyi különbséggel, hogy sajnos kevesebb tanóra állt rendelkezésemre. A tanító éppen egy ritmikai készségfejlesztéssel kapcsolatos tanfolyamot végzett, amelyhez a gyakorlatot szintén ebben az osztályban kellett elvégeznie, így kénytelenek voltunk megosztani egymás közt a félévet. Ebből kifolyólag két nagy egységre osztottam a rendelkezésemre álló időt: a farsang és a húsvét hagyománykörét ismertük meg részletesebben. Az új dalanyagok beemelése a korábbi gyakorlathoz hasonló módszereket alkalmaztam, illetve az ének-zene tanár is segítségemre volt ebben. Ismét tartottam meg kötelező dallamokat a tanmenetemben, valamint az ének-zene tanár segítségével nyert plusz óráknak köszönhetően újakat is beemelhettem. Az előírt szolfézs tananyagon szintén sikerült túlmutatni, illetve az így felszabadult kis idővel kreatívan gazdálkodni, például a méltán híres Kokas-pedagógiából egy-két módszert kipróbálhattam velük. A gyakorlat végén egy bemutató órát is be kellett terveznem, mivel a gyerekek szüleitől külön érdeklődés mutatkozott erre vonatkozólag. Ennek köszönhetően két ismétlő órát is tarthattam, azt remélve, hogy sokáig meghatározó bevésődést eredményez majd mindez.

ÉVKÖR

Ebben az osztályban is készült kartonból évkör, szorgalmasan ragasztottuk az apró képecskéket az éppen aktuális ünnepnek, időszaknak megfelelően. Fontosnak tartom kiemelni, hogy mivel már valamennyi tapasztalattal rendelkezem ezzel kapcsolatban, sokkal tudatosabban tudtam használni, például csökkenteni tudtam a szokások ismételtséhez szükséges időt. Az általuk korábban megtapasztalt, elsajátított ismeretekkel összekapcsolódott a képecskék felragasztása, így sokkal gyorsabban tudták felidézni azokat, valamint a folyamat, az időszakok, jeles napok sorrendisége is mindig látható volt számukra.

3. ábra: Képek ragasztása közösen az évkörre

A farsangi időszakkal kezdtük meg a félévet, így minden olyan elméleti ismeretet, amit az első évfolyamosokkal megbeszéltünk itt is megtanultak, hiszen sajnos nem tudtam egymásra építeni a két félévet. Azonban mégis valamivel részletesebben elmélyedtünk benne, ugyanis például a kapus játékon kívül még a karikázó tánc alapjait is begyakoroltuk, hozzá pedig egy táncra alkalmas dallamot tanultunk.

4. ábra: Karikázó táncolása

Ebben az osztályban lehetőségem nyílt arra, hogy az 1848. március 15-ei ünnepel kapcsolatban megtarthassak egy olyan tanórát, amelyben a népi hagyományoktól elvonatkoztatva a polgári kultúráról is szót ejtettünk. Kitértünk a népiesség fogalmára az életkoruknak megfelelő részletességgel, illetve ezzel kapcsolatosan egy polgári táncot is megtanultunk, amely hatalmas sikert aratott a gyerekek körében. A dallam kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy szövegében és dallamában is könnyen memorizálható legyen, hiszen a táncra szerettem volna a hangsúlyt fektetni. Így esett a választásom a *Három lábú görbe szék* kezdetű énekre, amelyben viszonylag rövid frázisok ismétlődnek egymás után, megadva ezzel az egyszerű tánclépések sorrendjét is.

5. ábra: Polgári tánc táncolása tanórán

A tanító és az ének-zene tanár rugalmasságának, segítőkészségének köszönhetően a kiszehajtás hagyományával is mélyrehatóbban tudtam foglalkozni. A megelőző órán már előkészítő jelleggel beszélgettünk róla, az azt követően az óra fő témáját jelentette, majd az utána következőn ismétlésképpen újraéltük a hagyományt a hozzá kapcsolódóan tanult dallammal, skandálással. Pünkösdi ünnepével zártuk a félév rám eső részét, így egyéb népművészeti vonatkozású témával, az első évfolyamos gyakorlattal ellentétben már nem maradt időm foglalkozni, azonban a mélyebb, részletesebb ismeretátadás a tervezettek szerint valósulhatott meg.

ESZKÖZÖK, MÓDSZEREK

Eszközök és módszerek tekintetében folytattam az első évfolyamos gyakorlatban használtakat, így az archív hang- és videó anyagok ismételten kiemelt szerepet kaptak. Minden dallamnál igyekeztem számukra alkalmas változatot keresni, illetve ennek az osztálynak is meg kellett szokni a hangminőséget, tájszólást, régies kifejezések nagy számát, nehezebb érthetőséget.

A videófelvevételek külön jelentőséget kaptak például a kiszehajtás tekintetében, mivel magunk is rendeztünk téltemetést az egyik óra keretein belül. Előzetesen készítettünk két kiszebábot, amelybe aktívan igyekeztem bevonni az osztály egészét. Mivel videófelvevételről már látták és hallották, hogyan készül, így megerősítettük a bevéssődést azzal, hogy a saját kezükkel kettőt is csináltak, egyiket emlékébe, a másikat pedig egy téltemetés alkalmára a következő tanórához. A lehetőségeinkből kifolyólag nem életnagyságúak lettek a babák, ennél fogva a

ruhadarabokat is rongyokból kötöttük. A rákövetkező órán lehetőségünk nyílt a kiszehajtás

6. ábra: Kiszek bábok készítése

7. ábra: Az elkészült kiszek

hagyományát személyesen is megtapasztalni a gyerekekkel. A hagyomány szerint ez egy virágvasárnapi leányszokás volt (Tátrai- Karácsony 1997), ennél fogva ehhez a jeles naphoz leginkább közel eső tanórára terveztem. A kiszek többnyire egy olyan szalmabáb volt, amelyet menyecskének öltöztettek fel, majd pedig énekszóval kísérve végighordozták a falun, majd levetkőztették, hogy a ruhadarabok ne menjenek kárba, és vízbe vetették vagy megégették (Tátrai- Karácsony 1997). A lehetőségeinkhez mérten a leginkább hagyományközelibb módon

8. ábra: Felkészülés a kiszehajtásra

9. ábra: Vízbe vetett kiszek

mi kísértünk a Tiszához, majd pedig a tanult dallamot énekelve, skandálva, egyszerű ritmushangszerekkel zajt keltve a vízbe vetettük a babát. Ebben a formában a hagyományápolás, közös éneklés és kézműveskedés egy emlékezetes közösségi élmény keretében fonódott egybe.

Igyekeztem minél több néptánc, népi játékkal kapcsolatos dallamot tanítani a gyakorlat során. Így időrendben haladva elsőként egy karikázó dallamot (*Addig, babám el nem hagylak*) sajátítottak el a gyerekek, majd pedig a hozzá tartozó tánc alapjait is. A leánykörtánc egy rendkívül archaikus szokás, amelyet mindig zárt kör alakban jártak, eredetileg hangszerkíséret nélkül, egyszólamú énekekre (Tátrai - Karácsony 1997). Ez a jellegzetes bőjti játékok, táncok közé tartozik, amelyet mi is ehhez az időszakhoz kapcsolva ismertünk meg. A tánc állhat két vagy három részből, azonban mi az életkorukhoz igazítottan csak a lépővel gyakoroltuk. Szintén a nagybőjthöz kapcsolódik a kapus játék, amelyet a *Bújj, bújj, zöld ág* kezdetű dallammal ismertünk meg. Minden hasonló mozgással egybeköthető tudást több

10. ábra: Kapus játék a második osztályban

tanórán is elővettünk, egyrészt, hogy gyakoroljuk azokat, illetve a gyerekeknek olyan fontos változatosságot, az ülőmunka megtörését segítettük ezzel.

Ebben az osztályban is kiemelten fontosnak tartottam a padokból való kiszakadást, az oldott légkör, bensőséges hangulat megteremtését, így sokat ültünk körbe a terem hátuljában, és mindig terveztem az óravázlatban időt a beszélgetésre, kérdésekre, illetve az egyszerű

ritmushangszerek gyakori használatával a közös zenélésre is. Szintén következetesen különválasztottam a dallamanyag és a szolfézs ismeretek elsajátításának folyamatát, így az ének-zene tanár korábbi munkájának köszönhetően már Kodály Zoltán 333 olvasógyakorlataiból válogathattam számukra feladatokat. Ezek a rövid zenei példák szemléltetésnek és gyakorlásnak is kiválóak, népdalokban is gyakran megtalálható dallamfordulatokat tartalmaznak. Az ilyen módon kottával megszilárdított ismereteket a későbbiekben hallás után ismertük fel a már megtanult dallamokban, sokszor az óra eleji énekes köszönésben elbújtatva.

4. Összegyűjtött segédanyagok a kultúraátadó szemlélethez

A megelőző évek kutatásából már kiderült számomra, hogy az ének-zene tankönyvek önmagukban nem nyújtanak elegendő segítséget az élő néphagyomány átadásához, ezért szükségessé vált, hogy kiegészítő forrásokat kutassak fel, amelyek alkalmasak az ének-zene órára történő beemelésre.

Az évkör megalkotásához, a tanmenetek elkészítéséhez leginkább Tátrai Zsuzsanna és Karácsony Molnár Erika *Jeles napok és ünnepi szokások* című könyve volt segítségemre. A kötet havi felosztásban részletesen leírja az ünnepek, időszakok, jeles napok hagyományait, játékokat, táncokat, mondókákat, rigmusokat közöl, illetve archív képek, a dallamok kottaképe segíti a tájékozódást. Több táj, járás szokásait is bemutatja, általánosságokat és tájjellegű specifikumokat is igyekszik bemutatni. Nagyon könnyen és egyszerűen tudtam tájékozódni, válogatni az információk között, hogy az idő és korosztály függvényében milyen merítést lenne éppen megfelelő az ének-zene órákon. A fejezetek címeit a hónapok ma használatos, illetve archaikus elnevezése adja, amelyek már önmagukban legtöbbször előrevetítik az aktuális ünnepeket (például: március – böjtmás hava). A kötet végén található kiskalendárium vázlatos formában, könnyen átfutható rendben sorolja fel a legjelentősebb szakaszait az évnek, kapcsolódó rövid hagyományleírásokkal, pár soros rigmusokkal.

Hasznos információkat biztosított számomra a Borókás Társulat honlapja (www.borokas.hu), amelyen a SZAKI gomb alatt népdalok és hangszeres népzene mellett néprajzi tanulmányok, illetve a miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola Népzene szakának tananyagai találhatóak. Lehet olvasni táncok, hangszerjátékok leírásáról, hangszerbemutatókról, Bartók Béla, Bodza Klára, Paksa Katalin és más jelentős szerzők

fontos műveit. Helyet kaptak az oldalon fényképek, CD-k, hangfelvételek és még számos olyan hasznos anyag, amely többek között az órák színesítésére is kiválóak alkalmas.

Fontos ötlettár és forrás lehet továbbá a Lipinka program weboldala (www.lipinka.hu), amely a hagyományos népművészeti tevékenységek élményközpontú és komplex oktatásának elősegítésére kíván támogatást nyújtani pedagógusok és oktatók számára. A hiteles szakemberek tapasztalataira alapozva célja, hogy átfogó és gyakorlatorientált eszközöket biztosítson mindazoknak, akik a hagyományismereti foglalkozások keretében gyermekneveléssel és oktatással foglalkoznak. Ennek révén segíti a pedagógusokat abban, hogy a népművészetet érthetően és élményszerűen közvetítsék a fiatal generáció számára. A módszertani program az évkör ünnepi és hétköznapi szokásanyagának keretében, valamint a jeles napok szervező elvéhez igazodva mutatja be és alkalmazza a népi mondókák és játékok gazdag repertoárját. Ezen felül támogatja a játékos néptánc, népi ének, kézműves tevékenységek, valamint a hagyományos mesemondás hatékony átadását az óvodás- és kisiskoláskorú gyermekek körében (2).

Ez a program egyedülálló módon az első olyan online oktatói közösséget is megteremti, amely lehetőséget nyújt az erdélyi, felvidéki, magyarországi, kárpátaljai, vajdasági és más határon túli magyar pedagógusok számára, hogy kapcsolatot építsenek egymással. Tér nyílik a tapasztalatok megosztására, inspirációk és ötletek gyűjtésére, valamint kölcsönös támogatásra, ezzel gazdagítva a résztvevők szakmai eszköztárát és a hagyományok továbbadásának lehetőségeit. Az oldal a rendelkezésre álló tapasztalatok alapján a következő eszközöket és anyagokat kínálja a pedagógusok és oktatók számára: Kidolgozott foglalkozásterveket az év jeles napjaihoz igazított heti bontású tematikákban, amelyek segítik a szokásanyag élményalapú feldolgozását. Repertoárbővítésre alkalmas népi játékok, mondókák és népdalok széles választékát, kiegészítve videó- és hanganyagokkal a könnyebb tanulás és tanítás érdekében. Tájegységek szerinti gyűjteményeket, folyamatosan bővülő játéktárat és népviselettárat, amelyek a különböző tájegységek hagyományait, játékait és viseleteit mutatják be. Segédanyagokat, részletes ismertetőket népviseletekről és népi hangszerekről, valamint kézművestechnikákhoz kapcsolódó anyagok az alkotói folyamatok támogatására. Szakmai támogatásra is van lehetőség, interaktív konzultációk, szakirodalom-ajánlások és folyamatos segítségnyújtás érhető el az oktatók számára. Ez az átfogó kínálat a hagyományos népi kultúra oktatásának megkönnyítésére és hatékonyabbá tételére szolgál, hozzájárulva a gyermekek kulturális neveléséhez és a pedagógusok szakmai fejlődéséhez (2). Én leginkább a mondókák, mesék és játékok tárat tudtam alkalmazni, amely különösen praktikus módon került

összeállításra, például a közölt dallamok kottaképe az eredeti, illetve a gyermekek számára ajánlott hangmagasságban is elérhető. A program azokat a pedagógusokat és szakembereket igyekszik megszólítani, akik a hagyományos népi kultúrát és annak eszközeit szeretnék alkalmazni munkájuk során, ennek érdekében pedig ingyenes és havidíj alapú fizetős csomagok is elérhetőek.

A Nyíregyházi Egyetem Zenei Intézetének honlapja (<https://enek-zene.nye.hu/>) is tartalmaz felhasználható anyagokat, mégpedig digitális tankönyvek formájában. Első és második évfolyamra készültek el ezek, valamint szintén elérhető egy tanári kézikönyv. A tankönyvek évi 72 órás keretben készültek. Mindkét év anyaga tematikus egységekre tagolódik, az ismétlő, összefoglaló és gyakorló órák pedig visszatérő témacímmel jelennek meg. A tananyag kialakításakor alapvető szempont volt a népi kultúra beépítése, különösen a népmesék és gyermekjátékdalok, valamint a gyermeki környezet elemeinek összekapcsolása. A tematikus egységekben harmonikusan jelenik meg a múlt és a jelen tudásanyaga. Kottaképpel és hangzó anyaggal együtt közölnek dalokat, nem egy esetben a közismerttől eltérő változatban. Rengeteg kép, audio fájlok, mesék színesítik a tananyagot, illetve játékos feladatok sokasága kapott helyet a lapjain. A szolfézs tananyaghoz tartozó feladatok is ötletesek, játékosak, valamint nagyon gyakran közölnek belinkelt komolyzenei ajánlásokat. A tájszavak minden esetben írásos magyarázatot kapnak, az illusztrációkon gyakran megjelennek viseletek, szokáselemek. A digitális tankönyvek tananyagtartalmában kiemelt szerepet kapnak a népmesék, amelyek összekötik a különböző témaköröket. Ezek a mesék nemcsak tematikai átfedést biztosítanak, hanem segítenek a gyerekek számára a tananyag érzelmi és kulturális gazdagításában is. Az ajánlott népmesék szövege külön mellékletként kerül csatolásra a tananyaghoz, így azokat a tanítók szabadon felhasználhatják az órákon. A népmeséket hallgatva vagy olvasva a tanulók mélyebb kapcsolatot alakíthatnak ki a népi kultúrával, miközben a nyelvi készségeik és a képzeletük is fejlődik. Ez a megközelítés lehetőséget teremt arra, hogy a tananyag szervesen kapcsolódjon a gyerekek érzelmi világához, miközben közvetlenül támogatja a tanulási célok elérését. Cél, hogy a témakör végére a történetmeséléssel, énekléssel, játékkal, hangszeres előadással és tánccal (például lakodalom vagy mulatság formájában) életre keljen, lehetőséget teremtve minden gyermek számára, hogy beleélje magát a mese világába, részese legyen a mesejátékoknak, és átélhesse a történet varázsát. Az 1–2. osztály dalanyaga kizárólag népzenei forrásokra épül. A dalok tematikus egységekbe rendezve, didaktikai sorrendben jelennek meg, a témaszakaszokat pedig egységes cím és banner köti össze. A tartalom részben az évkör eseményeit és az évszakok változásait követi, részben pedig a mesék és a gyermekvilág

elemeire épül. A dalokhoz minden esetben mellékeltek kottaképet, még akkor is, ha az adott tanulási szakaszban a gyermekek számára ez még nem jelent közvetlenül feldolgozható információt. A gyermekjátékdalokat, hangszerkíséreteket és népzenei betéteket a Nyíregyházi Egyetem hallgatói és tanárai adják elő.

Az archív hanganyagok forrását két weboldal adta számomra, az egyik az MTA – BTK Zenetudományi Intézetének Népzenei Gyűjteménye (<https://zti.hungaricana.hu/hu/>), a másik a Vajdasági Magyar Digitális Adattár (<https://www.vamadia.rs/>). Utóbbit leginkább akkor használtam, amikor dialektus alapján hozzánk leginkább közeli dallamot szerettem volna keresni. Mindkét honlap ingyenes hozzáférést biztosít a digitális tartalmakhoz, adatbázishoz, egyszerűen és kényelmesen lehet keresni, illetve a ZTI oldalán még időnként kottaképet, szöveget is le lehet tölteni a dallamokhoz. Egy-egy népdal általában rengeteg változatában megtalálható, a gyűjtés körülményeinek adataival együtt.

5. Konklúziók és a kutatás folytatásának irányai

Személyes megfigyeléseim, valamint a szülők és a gyerekek visszajelzései alapján arra a következtetésre jutottam, hogy mindkét gyakorlat összességében sikeresnek mondható. A második osztályban még bemutató órára is volt igény, így a tanító mellett a szülők is beültek végignézni egy másfajta szemléletben eltöltött 45 percet.

A két évfolyam gyakorlatait külön-külön és együtt is áttekintve bebizonyosodott számomra, hogy a komplex kultúra átadása úgy is megvalósítható, hogy közben a kötelező tananyag megszilárdítása nem szenved hiányt. A gyerekek ízlésének és befogadókészségének formálása ebben az életkorban még jelentős mértékben alakítható, és a megfelelő eszközök és módszerek alkalmazásával a motivációjuk is hosszútávon fenntartható. Az évkör adta természetes ciklikusság logikus rendbe illeszti a hagyományok, jeles napok valamint az elsajátítandó dallamanyagok egymásutániságát. Amennyiben ezt a sorrendet vesszük alapul, illetve valamilyen módon, például a már ismert dalok egy órán történő ismétlésével nyerünk plusz óraszámokat, az előírtakon kívül gazdagítható a szokásdallamok sora. Egymásra építve az első és második évfolyamok tudásanyagát, lehetőséget látok abban, hogy évről évre mélyüljenek és rétegesen bővüljenek a tanulók ismeretei, egyre összetettebb dallamokkal kiegészülve.

Az egyik szokásdallamnál, a Bújj, bújj, zöld ág tanításánál már megtapasztalhattam,

11. ábra: Bújj, bújj, zöld ág közismert változata

hogy a dallamok változataira való fogékonyság hogyan változhat akár csak egy év elteltével. Az első tagozatos osztálynál nem jártam sikerrel, az óvodában megtanult változattól nem tudtunk eltérni, hiába vettem elő több alkalommal is az ismétlést, gyakorlást, egy apró dallami változtatás nem tudott megszilárdulni. Ellenben a másodikoknál ez a kísérlet sikeresnek bizonyult. Nem első próbálkozásra ugyan, de néhány gyakorlás, a tanulást segítő módszerek változtatása után képesek voltak elkülöníteni ugyanannak a dallamnak két különböző változatát. A Bújj, bújj, zöld ág kezdetű ének *Nyitva van az aranykapu, csak bújjatok rajta* szövegrészénél az általam tanított verzióban dallami eltérés található, amelyet mozgással kiemelve, gyakorolva sajátítottak el. Az első tanóra alkalmával még többen a régit, a másodikon, ha felhívtam rá a figyelmet, már az osztály egésze az új változatot énekelte, a harmadik órától kezdve pedig már nem volt szükség külön figyelmeztetésre. Azt remélem, hogy a későbbiekben egy osztályt követhetnék végig ebben a munkában, és biztosabban megállapíthatnám, hogy idővel fogékonyabbak lesznek a gyerekek a dallamok változatainak elkülönítésére, mivel készségek és képességek terén folyamatos a fejlődés, valamint a népdalok tájjellegiségével is egyre inkább megismerkednek.

Megállapíthattam továbbá, hogy az archív hang- és videóanyagok használata nem gátolja az ismeretátadást, hanem egy idő után inkább elősegíti, kiegészíti azt. Mindenképpen szükséges, hogy az ezekkel történő első néhány találkozás alkalmával teret engedjünk a gyerekek gondolatainak, érzelmeinek kifejezésére, hogy feloldhassuk az ismeretlennel kapcsolatos ellenérzéseket. A gyakorlatok során azt tapasztaltam, hogy a fokozatos hozzászoktatásnak köszönhetően egy bizonyos idő után már inkább szórakoztató kihívást láttak a gyerekek a dalok szövegének kiértésében, a videók részleteinek pontos megfigyelésében. A korábban „régit” és ehhez hasonló jelzőkkel ismertetett dalok, szokások így bizonyítékot nyerhetnek előttük létezésükről, áttételesen megtapasztalhatják, hogy valóban élő lehet a néphagyomány, illetve hiteles forrásból sajátíthatják el az előadásmódot is. A népmesék, népi

játékok, motívumok, táncok pedig mind gazdagítják az élményszerzési lehetőségeket, ugyanakkor a gyerekek ismereteit is saját kultúrájukról.

A népművészet ezen elemei, ha nem is generációról generációra, de legalább az oktatáson keresztül továbböröklődhetnek így a gyerekekben. Úgy érzem, hogy a Kodály által kijelölt úton ezzel a gyakorlattal sikerült talán egy lépést tennem, és közelebb hoznom a tanulókhöz, időnként „élőbbé” tenni hagyományainkat és értékeinket.

A továbbiakban feltett szándékom harmadik és negyedik évfolyamra is kibővíteni a kutatást, hasonló módon megvizsgálni a tanmenet megújításában rejlő lehetőségeket, az eddig használt eszközöket, módszereket tovább tökéletesíteni, bővíteni, színesíteni. A teljes alsótagozatot lefedve szeretném a folyamatot felépíteni kísérleti kutatás formájában, hogy az évfolyamok egyre részletesebb, mélyrehatóbb kidolgozásától remélve a négy tanítási év végére reális fejlődést tapasztalhassak. Attitűdjükben, ismereteikben olyan típusú változást szeretnék elérni, amely nem konzerválni hajlamos a népi kultúra számukra már letűnt elemeit, hanem életük természetes részévé válna inkább, megnyitva a kapcsolódás lehetőségét, az egyéni értelmezések, bevonódás útját, hogy valóságosan „*közük legyen*” saját nemzeti, kulturális gyökereikhez.

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Kapus játék
2. ábra: Beszélgetés tanórán a szőnyegen körben ülve
3. ábra: Képek ragasztása közösen az évkörre
4. ábra: Karikázó táncolása
12. ábra: Polgári tánc táncolása tanórán
6. ábra: Kiske babok készítése
7. ábra: Az elkészült kiske
8. ábra: Felkészülés a kiskehajításra
9. ábra: A vízbe vetett kiske
10. ábra: Kapus játék a második osztályban
11. ábra: Bújj, bújj zöld ág közismert változata

Felhasznált szakirodalom

- Agócs Gergely 2017. Zenei anyanyelvünk – Kodály után ötven évvel. In: Tóth Lilla (szerk.) 2021. *A magyar népzene oktatása Kodály után ötven évvel – A XXVII. Kecskeméti Népzenei Találkozón megrendezett konferencia előadásai*. Hagyományok Háza. Budapest. 9-15.
- Barsi Ernő 2011. *Néprajz az általános iskola kezdő szakaszában*. Magyar Kultúra Kiadó, Budapest
- Erős Istvánné 2003. Kodály-módszer, Kodály-koncepció, Kodály-filozófia. *Parlando*, 50. 5. sz. 4-9
- Fehér Anikó 2012. Metodika-Folklór: Élményközpontú népzene-tanítás. *Etűdök az ének-zene tanításhoz*, 2-4.
- Horváth Szilárd 2019. Fejlesztés néphagyománnyal. *Népművészet a nevelésben*. Fejlesztő pedagógia 30: 8-29.
- Horváth Szilárd 2019. A Búzaszem Iskola. *Népművészet a nevelésben*. Fejlesztő pedagógia 30: 112-119.
- Kodály Zoltán 1930. A magyar népdal művészeti jelentősége. *Napkelet* VIII. évf. 5. sz. 1930 május 1.
- Kodály Zoltán 1974. A magyar népzene. *Visszatekintés*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest
- Péteri Lóránt 2007. Zene, oktatás, tudomány, politika. Kodály és az államszocializmus művelődéspolitikája (1948–1967). *Forrás*, 39. évf., 12. sz. 45-63.
- Sándor Ildikó 2022. Az etnopedagógia fogalma – a szájhagyományozó kultúra közvetítésének terminológiai kérdései. *Új Pedagógiai Szemle* 7-8.
- Szönyi Erzsébet 1984. *Kodály Zoltán nevelési eszméi*. Tankönyvkiadó, Budapest

(1) L. Nagy Katalin: Zenei nevelés – 2000. Kihívások előtt az ezredforduló zenetanítása
<https://core.ac.uk/download/pdf/229446243.pdf>

(2) Lipinka
<https://www.lipinka.hu>

(3) Ferencziné dr. Ács Ildikó: Itt csörög, ott csörög – Ének-zene-népzene 1-2.
http://www.nyf.hu/enek-zene/sites/www.nyf.hu/enek-zene/files/Kepek/tanari_kezikonyv_1-2_osztaly.pdf

Mellékletek

Tanmenetek

1. melléklet

Az óra száma	Az óra témája	Új fogalmak	(A kerettantervben megjelölt) fejlesztési feladatok, ismeretek, tanulási eredmények	Tevékenységek, munkaformák
Farsangi időszak				
1. 02. 07.	Ismerkedés, bevezetés	Szólumizálás Ótvonal rendszer Népi hangszerek	A szó – mi <u>reláció</u> felismerése, közjelek ismétlése Ótvonal rendszer bevezetése Mérő gyakorlása Népi hangszerek hallás után történő felismerése	Énekes köszönés Népi gyermekjátékok Zenehallgatás Táncolás
2.	Farsang, farsang	<u>Évkör</u> szokásai, ünnepei Farsangi hagyományok	Hagyományismeret Szokásdallam tanulása, kifejező előadása	Archív hanganyag hallgatása Beszélgetés
3.	<i>Farsang, farsang</i> ismétlés Gyakorlás	Dallamrajz Változat	Mérő üteme éneklés közben 2-es ütem gyakorlása Tá és tti gyakorlása Ritmushurlyó	Énekes köszönés Nyusztapa Varázsházikó <u>Viaszhúza taposása</u>
4.	Mesefoglalkozás	<u>Évkör</u> szokásainak ismétlése <i>Hej, Gyula</i> mondóka	Közös ének és játék Szerepjátékok <u>Mondókázás</u>	Beszélgetés Testtartás javító, légzőgyakorlatok, beéneklés népi játékokkal összekötve Táncolás
5.	Lá <u>szólumizációs</u> hang	Lá hang Hangköztávolság: ugrás, lépés	A szó-nál magasabb hang érzékeltetése a térben Dallam térérzet kialakítása Tanult ritmusok írása	Viaszhang Ritmusrész emlékeztetőből Ritmuskigyó Hanglépcső
6.	Ismétlés Hidas játék	Sűs fel, nap, Iták az eső és Borsót fűztem ismétlése Karikázó, <u>cickomozás</u> , <u>ulicakázás</u> <u>Hajóvízírás</u> / hidas játék	Belső hallásfejlesztés Dal felismerés kézzelről Hagyományismeret	Archív hangfelvételek hallgatása Beszélgetés Ügyességi játék
7.	Koszorú, koszorú	Vonal és vonalköz fogalmának ismétlése	Dallam térérzet gyakorlása Ritmusszuszhang Népi játék	Ótvonal az ujjakon <u>Ritmuskandó</u> Archív hanganyag hallgatása A tanult dalhoz kapcsolódó népi játék <u>nakorlása</u>
Nagybójtói időszak Húsvét				
8. 03. 09.	Bújj, bújj, zöld ág	Nagybójtói időszak hagyományai Kapus játék	Hagyományismeret <u>Dal mozgással</u> való összekapcsolása	Beszélgetés Kapus játék eljátszása
9.	Most jöttem Bécsből	Motívum	Ritmuskésztség fejlesztése Ritmusszuszhang Dallamvizsgálat	Ritmusrész emlékeztetőből: ritmushurlyó Gyakorlás a motívum kiemelésével kérdés-válasz formában
10.	Ess, eső, ess Kodály Zoltán: Hajnóvesztő	Motívum ismétlése Zenehallgatás Kórus - gyermekkar	Dallammotívum felismerése Zenei érzékenység fejlesztése	Archív hangfelvétel megfigyelése Zenehallgatási élmény megbeszélése
11.	<u>Kortéfa</u>	<u>Osztináló</u>	Éneklés ritmusnévvel Fantázia előhívása – gondolatábrázolás zenehallgatáshoz	Ismert dalok mellé <u>osztináló</u> kíséret testhangszerrel <u>Aktív</u> és passzív zenehallgatás Beszélgetés a tavaszról
12.	<u>Sárdó, gyűj el</u>	Régies kifejezések	Hagyományismeret Szokásdallam tanulása, kifejező előadása	Régies kifejezések gyűjtése, értelmezése Archív hanganyag hallgatása, <u>átbeszélése</u>
13.	Ismétlés Zenei dinamika: <u>forte</u> és <u>piano</u>	Eddig tanult szokásdalok és hagyományok ismétlése <u>Forte, piano</u>	Hangerőváltozás megfigyelése	Egyszerű hangszerekkel a hangerőváltozás megtapasztalása
14.	Bevezetés a húsvéti ünnepkörbe Ismétlés Ma van húsvét napja	Virágvasárnap, nagyhét Húsvéti szokások	Ismeretbővítés Daltanulás	Húsvéti hagyományokból totó Népi játékok ismétlése
A betyárok világa Pünkösd				
15.	Tavaszi <i>Bartók B.: Tavasz</i> <i>J. Haydn: Tavasz kórus</i>	Ess, eső, ess, En kis kertem kerteltem, Fehér lilicomál, Most jöttem Bécsből ismétlés	Dalrepertuár megerősítése Témához illeszkedő zeneművek összehasonlítása Zenehallgatás	Körjáték Dal felismerés ritmuskottáiból Virágos színező <u>Aktív</u> zenehallgatás, <u>elvonatkoztatás</u>
16.	A szegedi családiba'	A betyárok Rózsa Sándor legendás alakja	Ismeretbővítés	Archív hanganyag hallgatása
17.	Ismétlés A betyárok	A betyárok élete	Ismeretbővítés Gyakorlás	Rendőrtábla <u>Aktív</u> zenehallgatás mozgással
18.	A szegedi erdő gyászba' van	Ballada Rózsa Sándor halála	Ismeretbővítés A ballada értelmezése közösen	Totó az eddigi ismeretekből Ismeretterjesztő videó vetítése Az új és a már megtanult betyáros dalok szabad összehasonlítása

19.	Gyakorló óra	Ötvonal rendszer Vonal, vonalköz	Szöveg hangok elhelyezése az ötvonal rendszerben A szó – lá és szó – mi relációk elhelyezése a vonalrendszerben	Az ujjaikon begyakorolt hangok írásbeli rögzítése, gyakorlása Musicoграмма zenei játék: The Pink Paradox
20.	Mami mama Jazz zenekar Haj, polena, polena Mesefoglalkozás	Népi, régies kifejezések A pünkösdi hagyományi Jazz zenekar hangszerei	Ismeretbővítés Népi játékok Hagyományismeret Szókásdallam tanulása, kifejező énekítése	Ismétlés, beéneklés mesefoglalkozással Daltanulási beszélgetéssel Musicoграмма zenei játék: The Pink Paradox – Jazz zenekar Összehasonlítás a klasszikus zenekarral
21.	Pünkösdi ünnepi hagyományok Népmese Ismétlés	Néphagyományok, népszokások	Ismeretbővítés	Tótó a pünkösdi szokásokról Népmese pünkösdi ünnephez kapcsolódóan Archív hanganyag hallgatása
22. Kontrollcsoportos foglalkozás	Mesefoglalkozás: vásár Hogy a kakas	Mondóka, népi játékok	Témához illeszkedő dalok, mondókák, játékok	Údvaron eljátszani a tanult játékokat Archív hanganyag hallgatása Beszélgetés
23.	Ismétlés a teljes féléves anyagból	Gyakorlás, ismétlés Népszokások, hagyományok, ünnepek Körusok Hangszerek Vonalrendszer Képzések, szövegírás 2-es ütem és annak értelmezése	Néphagyományok, szokások tematikus fellelővételése Belső hallás	Kedvenc játékok eljátszása Beszélgetés

2. melléklet

Az óra száma	Az óra témája	Új fogalmak	(A kerettantervben megjelölt) fejlesztési feladatok, ismeretek, tanulási eredmények	Tevékenységek, munkaformák
Farsang				
1.	Három éjtel, három nap	Népszokás Farsang, nagybójt, humvázószerda Hangkészlet Öt ujj használata	Népszokás - farsang	Beszélgetés Archív hanganyag hallgatása
2.	Bújj, bújj, zold ág	Nagybójt szokások, játékok	Ismeretbővítés Népi játék tanulása	Képek, szimbólumok értéke ragasztása Népi játék eljátszása
3.	Addig, bahám el nem hagyok	Karikázó Ötvonalas rendszer	Karikázó körfogása Képekkel megsegített hallás utáni daltanulási Hangszólopol, öt ujj módszerrel ötvonal rendszerbe kötésnek át a hangok	Archív hanganyag hallgatása Karikázó táncolása
4.	Ismétlés	Dalfeleismerés kézikönyv Ritmuszongora	Dalreperitór megerősítése Belső hallásfejlesztés	Tótó a farsangi és nagybójt ismeretekből
5.	Szent Gergely doktornak Kodály Zoltán: <i>Gergelyjárdás</i> <i>Gyimes: Gergelyjárdás</i>	Gergely napi szokások Ritmuslabda Gyermekkar	Ritmusköszvény fejlesztés Népdalfeldolgozás	Beszélgetés Archív videó megtekintése Zenei szemelvények összehasonlítása
6.	Kossuth Lajos táborába' <i>Hádon lábbal görbe szék</i>	Forradalom és szabadságharc Polgári tánc	Az 1848-as események életkorának megfelelő értelmezése	Polgári tánc tanulása
7.	Ismétlés, gyakorlás Kodály Zoltán: 333/51., 17.	Ismétlőjel Egyes – kettős kapu Kottaolvasás Lapról olvasás	Zeneelméleti feladatmegoldások tanári segítséggel Lapról olvasás próbálkozásai	Évkör szokásainak ismétlése puzzle segítségével
Húsvét				
8.	Haj ki kizse, haj	Virágvasárnap Kiszézés	Ritmustelefon	Hallás utáni daltanulási Archív hanganyag hallgatása Kizse bábu készítése
9.	Má van húsvét napja	Nagyhét Húsvét	Népszokás - kiszézés	Kiszézés a Tuzsinal Mozgással egybekötött daltanulási
10.	Nagy ismétlés <i>Bemutató óra</i> Kodály Zoltán: 333/6	Locsolkodás Éneklő kéz és hangszólopol Testhangszer	Dallamkövetés az irányok jelölésével Népi játékok	Tótó a népi hagyományokból Polgári tánc bemutatása
11.	Mami mama mi van ma	Pünkösdi	Ritmushangya Népszokás - pünkösdiolási	Mozgással egybekötött daltanulási